

A dolgokról azt szoktuk mondani, hogy azokat rendeltetészerűen kell használnunk. Ha másképpen járunk el, tönkre mennek. A dolgok közé soroljuk a bennünket körülvevő emberalatti valóság egészét is, s az ökológia is arról beszél, hogyha az ásványi, növényi, állati világot, az ökológia törvényeit semmibe véve használjuk, akkor tönkre tesszük azt. A dolgokat is megilleti, hogy azok belső rendjének megfelelően bánjunk velük. Ezt a megállapítást tágitom most ki az emberi világ egészére. Minden egyes embert kivétel nélkül megillet, hogy úgy bánjon vele kivétel nélkül minden embertársa, ahogy kimondott vagy ki-nem-mondott közmegállapodás erejében emberrel bánni kell. A dolgokat, a tárgyakat s a természetet, s még inkább az emberi személyeket megilleti valami. Erre a valamire gondolunk, amikor az ember személyi méltóságáról beszélünk. Erre gondolunk akkor is, amikor az emberi személyiség jogairól beszélünk. De abban a pillanatban, amikor a "megilleti" szót lecseréljük arra, hogy "joga van", egy másik világba lépünk át: az erkölcs világából a jog világába. A sollen világából a müssen világába. Abból a világból, amelyben nincsenek katonák abba a világba, amelyben vannak katonák. A megilletések Isten Országának a világból a kikényszeríthetőségek "evilágába". S bizony teljes joggal fel kell tennünk magunknak a kérdést, hogy mit keresünk mi abban.

E két világ között éppen abban áll a különbség, hogy az első csak ezeket a "megilletéseket" ismeri, a második pedig a megilletésekre és a meg-nem-illetésekre vonatkozóan egyaránt ismer kikényszeríthetőséget. A meg-nem-illetésekre vonatkozóan is. A hitleristák vagy a szovjetek haláltáborába el kellett menni, bár nem illett meg senkit sem, hogy oda kerüljön.

Az Isten Országáa a kikényszerítést nem ismerésnek a világa. Mire épül akkor ennek a világnak a rendje? A magamon bevasalásra, a magadon bevasalásra, a magán bevasalásra. Az Isten országa ennek következtében a kötelességeknek a világa. S ha valaki ott nem teljesíti kötelességét, már is átment az "evilágba". Legalábbis féllábbal. Ha féllábbal, akkor féllábbal azért még az Or-

szágon belül van. Mit tehetünk vele szemben? Elviseljük - ez az egyik lehetőség. Testvéri feddésben részesítjük - ez a másik lehetőség. Ha nem hallgat a feddésre, alighanem veszi a kalapját. Ha nem veszi, túrnünk kell tovább törvénytelenkedéseit.

Aki az Isten Országára vállalkozik, vállalja, hogy olyan világban él, amely nem ismeri a büntetést. Az evilágiországok jogrendjének képére és hasonlatosságára megfogalmazott egyházjog az Isten Országán belül fából vaskarika, s ennek az egyházjognak a lecserélésére, egy olyan egyházjogra, amely a megilletéseket a felvilágosodás és a 20. század szintjén fogalmazza már meg. Marad ugyanúgy vaskarika, mivel nem ismer semmiféle szankciót, a szankció nélkül pedig csak megilletések vannak, de jog nincs. A kötelesség jelenti, hogy az Isten országa tagjainak illik, kell embertársaikkal rendeltetésük szerűen viselkedniök. A kötelességek tárgya: a megilletések. De ezekből valóság annyiban lesz, amennyiben az Ország tagjai előre haladnak az élet-szentségben, amely éppen abban lesz látható, hogy mennyire teljesítjük mindazt, amit ezek a megilletések tartalmaznak. Ámen...

1995.

FARKAS ISTVÁN

ÚJÉV

Harmadik napja havazott. Időről-időre kiment a teraszra elsöpörni a havat és egyben leverte az erdei fenyők ágáról is, melyek a nagy súlytól szárnyaszegetten, derék-magasságig benyúltak a keskeny járda fölé. Ilyenkor ismét szárnyra kaptak és büszkén fenn hordták tobozkoszorújukat. A karácsonyi csengő csilingelését már régen elnyelte a hó süket csendje, de egyébként nem volt csend. Készülődés volt. Reggel alapos takarítás benn, majd az udvar következett: a parkolóból el kellett hányni a térdig érő havat, hogy az autók majd be tudjanak állni. Ez már az ő dolga volt. A szufniban összekészítette a lampionokat, a hosszabbítót kihúzta végig a fal mellett a teraszig, kipróbálta. Rendben volt. Tűzifát és faszenet készített össze a flekkensütéshez és jól megpakta a szobában a kandalló melletti fatárolót is. A tűz már hajnal óta vidáman pattogott, mint aki már érzi a sok készülődés célját, a nagy bulit, ami majd elválasztja a múltat a jövőtől, az egyik évet a másiktól. Benn a szobában eközben felesége szorgoskodott. Mikor elkészült a takarítással, a díszítések következtek. A gyertyák, a csengettyűk, a lampionok sorra a helyükre kerültek. Ünnepi abrosz került az asztalra, fenyőág díszítette a szoba sarkában álló nagy vázát s a rojtok és párnák is ünnepi rendben sorakoztak a szőnyegeken és az ágyakon. Majd a konyha következett. Megteltek a salátás tálak és rizi-bizi illat töltötte be az egész lakást. A munka egész dél-előtt folyt. Csak délben ültek le pár percre, bekapni egy kis kenyeret, teát, felvágottat. Nem voltak izgatottak, de

a vendégvárás és készülődés remegése ott volt a levegőben. Nem sokat beszélgettek. Aztán ebéd után, mikor egy pillanatra leültek a kanapéra és gondolatban mindketten számba vették a még hátralévőket Laci lassan megszólalt:

- Drágám, meginnál velem egy Martinit?

És az ital átmelegítette a gyomrukat, arcukat, lelküket. A Carmina Burana vad, szenvedélyes zenéjére táncolni kezdtek és percekre elfelejtették a készülődést. Az ünnep kezdett belopakodni a lelkükbe. Aztán még néhány simítás és kinn már meg is szólalt egy autóduda és a vendégek vidám zsvivaja megtöltötte a kis lakást. Aztán már minden ment a maga rendje szerint. Éva gondoskodott az ételekről, az italokról és a hozzá tartozó apróbb teendőkről, mint a terítés, a szervírozás, a mosogatás, az üvegek bontása, a gyerekek sok apró, de folyamatos szolgálata. A zene, a TV, a játékok, a beszélgetés melegen tartása, a flekkensütés és a tűz biztosítása Lacira maradt. A jó hangulat mindkettőjükből áradt, mert szerették a vendégeiket és szívesen szolgálták ki őket. A jó hangulathoz tartozott a szánkózás, az éjszakai séta a szakadó hóban, a hógolyózás és a hóember építés is. Csönd egy percre sem volt, de miért is lett volna? Aztán lassan éjfél lett. Csendben figyelték a TV-óra másodperc mutatóját. Volt, aki az elhunytakra gondolt, más az újszülöttekre, akinek baja volt arra, akinek öröme, arra. Könnyecseppek peregtek a himnusz hangjaira és mindenki temette a múltat, de a nagy rohanók már a következő Szilveszter helyszínét tervezgették. És aztán a koccintás, a jókívánások, a telefonok, a virsli és az elnöki beszéd. Utána pedig a tánc, az ének, a dudálás és az egymás szívből jövő csipkedése, ugratása végkimerülésig. Mert hát az is elkövetkezett. A vendégek lassan készülődni kezdtek és mintha valami láthatatlan szál kötötte volna össze őket, sorban, egymás után elbúcsúztak. A lakásban csend lett. Lassan elcsitultak a rendcsinálás utolsó zajai is. Laci eloltotta a nagyvillanyt és leroskadt a nagy bőrfotelba. A muflon trófea farkasszemet nézett vele. A trófeán nem látszott semmi féle változás. Egyhangú közömbösséggel nézett vissza Lacira. Így nézett már évek óta. Neki nem volt Szilvesztere, sem Újéve sem bulija. Éberem, mindig csak azt csinálta, ami a dolga volt: dísz volt a kandalló jobb oldalán. De még erre sem gondolt. Valami csendes végtelenségben élt, mint a kövek, a hó alatt, hátul a sziklakertben. Nem az örökkévalóságban, hanem valami időtlenségben. Laci nem vette le róla a szemét. Belül lassan elültek benne a külső zajok. Már nem hallotta Éva kis neszeit sem a konyhából. Hirtelen minden megállt. Nem hallotta már az ingaóra mély, bűgő kongatását, sem a hópihék halk zizegését az ablakon. Nem látott semmit, csak a muflonfejet. A gondolatai is mintha megálltak volna. Azaz mentek tovább a maguk megkülönböztető, néha csapongó, de mindig logikus és mindig az időhöz láncolt útjukon, de már valahol rajta kívül. Már azt sem érezte, ahogy a lélegzése közben az inge hol megfeszül,

hol elernyed a mellén és nem érezte a bőrfotel lágy, de stabil támaszát sem. Ekkor a muflonfej lassan mesélni kezdett:

Valamikor, réges régen, amikor a Pilisben még medvék és farkasok tanyáztak, de lehet hogy még régebben - az ükapám mesélte a dédapámnak, de állítólag már neki is a vándorló vörösbegyek mesélték egykoron, mert mi annak idején még Korzikán éltünk és eszünkbe sem jutottak ilyen nagy, összefüggő erdők, vulkáni, fekete sziklák, szóval nekem már apám mesélte egy csendes nyári estén a Telki-i meszesek oldalában - élt itt egyszer egy nagy király. Pompázatos palotája a Nagykopasz tején állt. Nem akármilyen palota volt ám ez. Nem vette körül lőrészekkel szabdalt várfal, sem vizesárok. Tizenkét kapuja volt, de a kapuk éjjel-nappal, télen-nyáron nyitva voltak. A palotának nem voltak ablakai, mert falai üvegből voltak, s esténként, amikor a szolgálok meggyújtották a hatalmas csillárokat, melyeken egyenként száz gyertya égett, még a legmesszebb fekvő falvakban is látni lehetett a nagy fényességet. Napközben pedig a nap szikrázó sugarai tükröződtek vissza a falakról, hirdette a király hatalmát és dicsőségét. A birodalom lakói szelíd, jó emberek voltak, egészségesek és normálisak. Mindenki, mindenkinek a rokona, barátja, testvére volt. Nem voltak ellenségeskedések, veszekedések, perek, mert nem volt törvény sem, sem bíróság, sem börtön. Mindenki elvégezte a dolgát, de csak azt csinálta, ami a dolga volt és csak annyit amennyi szükséges volt. Nem voltak sem gazdagok, sem szegények, mert a király mellett mindenki gazdagnak tudhatta magát. Minden napjuk ünnep volt, bár a napokat sem számolták. Úgy éltek, mint annak idején a mező virágai és az erdő vadjai a Paradicsomban.

De nem volt ez mindig így. Kezdetben a király pontosan olyan volt, mint minden király itt a földön. Háborúzott a szomszédokkal és a saját főuraival. A győzelem után hatalmas tivornyákat tartott, ahol folyt a bor és a legszebb rabszolgánok szórakoztatták a meghívottakat. Szigorú törvényeket hozott, melyeket minden esetben szigorúan betartatott a legszegényebbekkel, börtönei tele voltak velük, meg a sovány, mindig töprengő gondolkozókkal. Gazdagsága és hatalma messze földön híressé tette, így gyakran kellett háborúznia azokkal, akinek hatalmára és vagyonára fájt a foguk. A parasztok nyögték az adókat, a főurak kicsapongásait és a papok élősködését, kik nap, mint nap bűneikre figyelmeztették őket.

Egy szép napon - mesélte apám - amikor éppen egy sovány, öreg gondolkozó felett ítélkezett, a látszat kedvéért megadva neki az utolsó szó jogát, az megkérdezte tőle:

- Mondd, óh király! Miért nem akarsz ember lenni? Arcod és kezeid puffedtek és rángatóznak a sok kicsapongástól és a háborúskodás állandó feszültségétől, szemeid belső zavarodottságról árulkodnak és döntéseid minden normális gondolkodásnak ellene mondanak.

Néped nyomorog és élete olyan rövid, mint a kutyáké, közvetlen környezetben az emberek pedig hazudnak, lopnak és csalnak, miközben keresik az alkalmat, hogy érzéletesen kifejezzék irántad való mély hódolatukat?

A király ott helyben lecsapatta a fejét, de később a szavai belülről elkezdtek égetni. Először csak a palotában kezdett figyelni és mindent úgy tapasztalt, ahogy az öreg mondta. Aztán kiment a népe közé áruhában, koldusnak öltözve és saját bőrén tapasztalhatta meg mindazt, ami az öreg szájából elhangzott népével kapcsolatban. A kalandot alig úszta meg ép bőrrel, de hatása alatt hetekre bezárkózott a palota könyvtárába. Csak kenyeret evett és vizet ivott. Tanulmányozni kezdte, hogy mit jelent az a szó, hogy ember. A hetekből egy hónap lett, majd kettő, és amikor elhagyta a könyvtárat, már más ember volt. A régi önpusztító tüzek elcsitultak benne és már csak arra a gyenge, belső melegségre figyelt, amiről korábban nem is tudott, de melyről minden szent könyv említést tesz. A melegség lassan, gyengéden növekedett benne. Mikor eltöltötte az egész lényét, felkereste a szomszédos országok királyait egyenként és hosszú időre békét ajánlott fel nekik. Nagy ára volt a békének, de ő mindent megadott. Zúgolódnia csak a nemessége és a papság zúgolódott, mert az ő vagyonuk is bánta a békekötést. Népe nem zúgolódott, mert tőlük már nem lehetett többet elvenni. Látszólag semmi sem változott azon kívül, hogy nem voltak háborúk, de lassan, mégis minden megváltozott.

Mivel látta a király, hogy az emberek zaklatottak, állandóan rohannak, hol a múlt emlékeit siratják, hol a jövő álmokéit kergetik és ezt magán is megtapasztalta, kidobott minden órát a palotából, elégettette a papok naptárait és kizavarta a csillagjósokat is. Nem telt bele sok idő és az emberek megszokták, hogy semmi sem fontos, csak az, amit éppen csinálnak. Ettől sokkal nyugodtabbak lettek. Nem bántották halottaikat, így azok békén hagyták őket, nem tervezgettek, nem álmodoztak, mert elfelejtették mi az, hogy jövő. A királyhoz bármikor, bármivel fordulhattak és érdekes módon - bár soha, semmilyen tanácsot nem adott - mindenki úgy jött ki tőle, hogy megtalálta problémájára a megoldást.

Mivel látta a király, hogy az emberek ahol és amikor csak tehetik folyamatosan beszélnek, s ezzel ismét csak a múlt és a jövő álmvilágának végtelen óceánjára tévednek és ezt önmagán is megtapasztalta, becsukta a száját és mivel éppen virágoztak a tavaszi héricskek elhatározta, hogy csak akkor nyitja ki ismét, ha újra virágozni fognak. A palota lakói értetlenül álltak az újabb szokatlan lépés előtt, de lassan ezt is megszokták és alkalmazkodtak a királyhoz. Még a konyhákban is csendesebb, szűkszavúbb lett a cselédek csivitelése és a tanácssterem, ahol az ítéletek és a döntések születtek szinte állandóan üres volt, pedig korábban nap, mint nap órákig tartó tudományos viták, eszmecserek és ítélezések színtere volt. Mivel látta a király, hogy ez a döntése is meghozta a gyümölcsét, ismét beszélni kezdett, de már

nem változott meg semmi, mert az udvar megszokta és elfogadta a csendes, szűkszavú, de lényegre törő beszédet.

A király szívében a melegség csak egyre nőtt. A melegség már kisugárzott a környezetére, a királynéra, az apródokra, az öltöztetőkre, a lovászfűkura, de a lovaira, kutyáira és a madaraira is. Valahogy ők is szerették ezt a fajta meleget.

Akkortájt - ahogy apám mesélte - a zsámbékiaknak felűnt, hogy a palota, mintha éjjel, nappal ki lenne világítva. Először csak éjszakánként volt szokatlan a derengő világosság, de később már nappal is észre lehetett venni. Az emberek érdeklődni kezdtek és furcsa dolgokat hallottak a palotabeliektől. Egyesek örültek tartották a királyt, mások nevettek rajta, többen összeesküvést szöttek, de a szegények egyre gyakrabban indultak el, hogy közelebről lássák a fényesség okát. A királyhoz is eljutottak a hírek, de ha kinézett az ablakokon, maga is láthatta a napról-napra növekvő, megújuló sokaságot. Az emberek elesettek voltak, éheztek és fáztak, ezért a király kizavarta a papokat, hogy adjanak enni az embereknek. S lám, csoda történt. Senki sem maradt éhen. Egyik reggel valaki elkiáltotta magát:

- Nézzétek, belátni a palotába a falon át! Látjátok? Ott térdel a király a kápolnában, a királyné pedig éppen a haját fésüli. Nézzétek azt a apródot, ott a bástya fala mögött, hogy szorongatja azt a kis cseléd lányt!

Mindenki ámultan meredt a szokatlan látványra, de mint minden szenzáció, ez is csak három napig tartott. Az emberek megszokták, hogy a palota fala átlátszó és a királynak nincsenek titkai előttük. A király befalaztatta az ablakokat, mert már nem volt szükség rájuk. Nélkülük is ki lehetett látni, és aki kint volt, az is láthatta mindent, ami benn történt. Ekkor döntött úgy a király, hogy a kapuk legyenek éjjel-nappal nyitva, de a papokat nem engedte vissza a palotába. A királynő ugyan napokig nem beszélt vele, majd hetekig könyörgött neki, de nem engedett, mert saját bőrén tapasztalta meg, milyen keserves, embertelen, egészségtelen, megnyomorító az állandó büntudat fenntartása. Elegendőnek tartotta a maga és a palota lakói számára, ha mindig és mindenhol teljes odaadással jelen vannak abban, amit éppen csináltak. Ez volt az a varázslat, amivel mindenki megtapasztalta saját korlátját, gyengeségeit, esendőségét és eszébe sem volt olyan tenni másnak, amit ő sem tudott megtenni. Ez biztosította mindenki számára azt a sugárzó meleget, vigasztaló nyugalmat, éltető egészséget, amit a király is megtapasztalt, és ami belőle is áradt. Minden úgy volt, ahogy a szent könyvekben olvasta, csak azt nem értette, hogy korábban miért nem így csinálta a dolgait. Olyan nyilvánvalóan emberivé, romlatlanná és egészségessé vált a világ körülötte, hogy valami varázslatra gondolt, valami álmra, ami hirtelen véget fog érni, ha valamitől felébred. De nem riasztotta fel semmi.

Aztán a király eltűnt. Már nem is volt a palotában, már a teste is elporladt a kápolna mögötti kis temetőben, de a meleg csak áradt a palotából ki a világra.

Egy idő után elkezdtek visszaszivárogni a papok, a tanácsüléseken egyre többet vitatkoztak, a szegények ugyan még látták a falak alól a meleg, sugárzó fényt, de kenyeret már nem kaptak. A palotában ismét megtartották a nagy ünnepeket, számolni, tervezni kezdték az időt és sokat fohászkodtak halottaikhoz, közbenjárásokat kérve a halál utáni boldog, örök élet reményében. A falak lassan ismét tömöreké váltak, a kapukat bezárták és erős őrség vigyázta a rendet és a békét. A viszályok, háborúk kiújultak és a nép ismét nyögni kezdte azok terheit. A királyból szentet csináltak és csodatetteiről ünnepeken emlékeztek meg. Talán csak a kutyák, lovak és a madarak emlékezetében maradt meg olyannak, amilyen volt, mert ők évszázadok óta adják tovább egymásnak a legendát és vándorlásaik során eljuttatták az egész világra. Már nincs a világon egyetlen vörösbegy, egyetlen cinke, egyetlen őzsuta sem, amelyik ne hallott volna róla és az ő csodálatos palotájáról.

A muflonfej elhallgatott. Laci is hallgatott, de még mindig mereven nézte a trófeát. Majd lassan, mint aki mély álomból ébred kinyitotta a száját és csodálkozva, zavarodottan kérdezte:

- Miért mesélsz erről nekem?

- Nem én mesélek erről, minden erről mesél. Néha, a buli alatt úgy éreztem te már ismered ezt a mesét. Mikor például önfeledten táncoltál azzal a kis szöke fiúcskával, vagy amikor úgy belefeledkeztlél a társasjátékba, hogy még a feleséged szavára sem figyeltél oda - mérges is lett rád -, vagy most, itt, amikor leültél a fotelba és üres tekintettel néztél engem, mintha itt sem lennél, hanem valami másik világban.

- Igen, néha eltűnik az egész világ - mondta csendben Laci -, de én ezt fáradtságnak, lustaságnak, felületességnek, vagy egyszerűen álmodozásnak gondolom. Mi köze ennek a királyhoz, akiről meséltél?

- A királyhoz? - kérdezte mosolyogva a trófea. Hát nem sok, csak annyi, hogy te vagy a király és te vagy a palota is. És minden és mindenki, aki körülöttes van, a birodalmad. Te döntesz, hogy mit nyitsz ki, mit csuksz be, mit világítasz át és mit zársz el, te döntesz egészségről, betegségről és egyedül rajtad múlik, hogy normálisan, vagy örült módjára élsz. A környezeted - az emberek, állatok, növények, tárgyak - minden cselekedetedet vissza fogják tükrözni. Megláthatod bennük magadat. Talán már megtapasztaltad magad is azt a gyenge melegséget magadban, amit a király is megtapasztalt.

A trófea hirtelen elhallgatott. Éva jött be a konyhából és felgyújtotta a villanyt.

- Hát te itt ülsz? - kérdezte szemrehányóan. - Még tele van a konyha törülgetni valóval, a kályha kialszik és már mindjárt három óra. Csak nem rúgtál be? Olyan furcsán állnak a szemeid.

Laci lassan felállt, átölelte felesége derekát, egy vidám csókot nyomott az orrára és elindult vele kifelé a konyhába. Az ajtónál előreengedte és titokban visszanezett. A muflonfej mozdulatlanul lógott a falon, de Laci meg mert volna esküdni, hogy halk, vidám bégetést hallott valahonnan, de az is lehet, hogy a fenyőág verte a tetőt kinn a fagyos, jeges éjszakában.

Dobogókő, 1995 december

MERZA JÓZSEF

KÜLÖNÖS VÍZKERESZT...

Próbálom beleképzelni magam egy afrikai vagy távol keleti diák helyébe, aki megáll a ferencesek templomának jobb hátsó mellékoltáránál. Mit mond neki az oltárkép? Mária és a gyermek Jézus látható rajta, amint felhőkön lebegnek. Mindkettő fején korona, valószínűleg feltéve. Így nem marad meg senki fején. Mária koronájáról fátyol hullik alá. A gyermek kezében varázseszköz: skapuláré. Ezt nyújtja a kép alján, lángok között vergődő emberek felé. Azok felnéznek összetett kezekkel, könnyörgő szemekkel.

Egy komor mítoszt ábrázol a kép.

Újságot veszek a kezembe, amelyből megtudom, hogy Dadaglio bíboros, főpenitenciárius szerint, a mostani kihirdetéstől kezdve, a pápai áldás és bocsánat TV-n keresztül is megteszi a szentségi hatást. Értem és érteni, jól érteni akarom ezt az egészet, de a cikk gunyoros hangja: „A modulált istenség” mégiscsak olyasvalamit idéz fel bennem, hogy lám, a Hivatal birtokba vette, megszentelte az elektromos hullámokat, valamit csinált vele, amit csak a Hivatal tehet vele, s ettől fogva az így előálló természettudományos, elektronikus képződmény már szentséget, áldást és bűnbocsánatot hordoz, amit nem hordoz például a bűnös mellett álló keresztény testvérenek akármilyen igyekezete. Valami előrehaladás történt a korszerű bűnbánattartás terén, de a Hivatal az aktív, ő művelt ismét valami modernet, de nem tudom mi történt az emberi lélek megfordulása, bűnbánattartása terén.

Elgondolkodom, amikor érzelmeimmel és értelmemmel szembeszegülök a történelem és a jelenkor mítoszaival. A társadalmi viszonyok, a termelő erők fejlődése révén jobbról-balról az evangéliumi hitre ráakódott nagyon is múlandó, s talán már akkor is hamis képzetekkel. Se szeri se száma annak, amivel már nem tudok azonosulni, de amivel a lázadó, vagy a szabotáló papság sem tud azonosulni, nem is akar azonosulni, miközben a főparancsnokságról jönnek a kemény, határozott irányelvek és cselekvési utasítások.

Megcsodálom Ratzinger bíboros határozottságát, intelligens mozgását, híveinek öntudatos hangját, a reá figyelő magyar konzervatívok gyors hadrendbe állását. Honnan ez az önbizalom? A Bibliából, a természettudományból, a gazdaságtudományból? Hiszen mindezek